

Oponentský posudek na bakalářskou práci Xenie Zhabské

Элементы циклизации в произведениях Сергея Довлатова

Práce Xenie Zhabské představuje vhlad do problematiky dosud nepříliš probádané. Za téma si zvolila problém cyklizace v povídkovém souboru *Чемодан* (1986) ruského spisovatele Sergeje Dovatova.

V první části své práce se autorka věnuje tomu, jak je zvolené téma cyklizace v obecné rovině zmapováno v odborné literatuře. Nachází pro sebe dvě základní autority, z nichž i pro další svůj výklad vychází (M. Дарвин, И. Фоменко). Snaží se o vytyčení celku dané problematiky a dílčích jejích aspektů: souvislost mezi celkem díla a jeho částmi, nadhozena je otázka, je-li možno cyklus chápat jako samostatný žánr (badatelé docházejí spíše k závěru, že nikoli), demonstruje se stálá ambivalence mezi samostatností jednotek i jejich vřazení do vyššího celku. Tematicky jde v rámci cyklu většinou o texty soustřeďující se kolem jedné epochy, jedné historické osoby či legendy. Pisatelka popisuje též konstrukční mechanismy: prostředky spojování mezi částmi, vytvářející pocit jednoty na rovině tematické, syžetové, syntaktické i veršové; všímá si rovněž vztahu k žánru romantické poémy. Naznačuje též typologii: cyklizace autorské versus čtenářské (čili redaktorské, v českém prostředí bychom řekli spíše editorské); prvotní versus druhotné.

Toto vše podává Zhabska s přehledem a se schopností o pregnantní shrnutí (která bohužel poněkud klesá k závěru první části, kdy se o teorii Fomenka rozepisuje až příliš zeširoka a schopnost vyhmátnout a reprodukovat stěžejní teze poněkud ochabuje; sborník statí z konference konané r. 1997 v Magdeburku, předkládaný jako třetí základní pramen, je pojednán veskrze telegraficky, přehledově, bez jasné relevance pro pisatelčiny úvahy). Základní potíž celé práce ale vidím v tom, že veškerá sekundární literatura je v první řadě zaměřena na cyklus básnický, ačkoli předmětem bakalářské práce jako takové je Dovatovova próza. Bylo by zde dobré uvážit, že cyklizace v oblasti povídky je klíčová pro samotné utváření ruské prózy v 1. polovině 19. století (vzpomeňme jen zásadní roli, kterou sehrály povídkové soubory Gogola, Bělkinovy povídky Puškina, Odojevského Ruské noci či Lermontovův román *Hrdina naší doby*, který přece také povstává z povídek do značné míry samostatných, uvolněných, spojených právě výlučným charakterem hlavního hrdiny). Vše to práce přechází v podstatě bez povšimnutí, anebo se spokojuje drobnými, marginálními odbočkami. Upřednostnění básnické tradice před prozaickou má kromě toho, že dochází k nedbání zmíněného literárněhistorického pozadí, i aspekt teoretický: chod vyprávění v próze se zkrátka odlišuje od způsobu výstavby veršového textu (byť třeba epického), a ačkoli můžeme najít některé shodné rysy, nelze obě oblasti jednoduše a nepokrytě převést na společný jmenovatel, jak Zhabska činí. Stálo by za úvahu, zda v (cyklizované) próze nemá jinou povahu konstruování časoprostoru, hlavní postavy a dějové linie, návazností mezi částmi; zda se od lyriky neodlišuje funkce a způsob různých druhů opakování etc. Problém je právě již ve východisku: Zhabska se neopírá o badatele, které se problematiky cyklu dotýkaly v okruhu prózy, počínaje např. Šklovským (úvahy o Donu Quijotovi v Teorii prózy, které s problematikou krystalizace cyklu/prózy úzce souvisí), Ejchenbaumovými statěmi o Lermontovovi; také např. Žirmunskij citován jen v rámci odkazu, dále už z něj autorka přímo nečerpá.

Druhá část práce je věnována biografii a dílu spisovatele a literatuře o něm. Poněkud záhadně si zde autorka stěžuje na nedostatek odborné literatury, ač následně čerpá z poměrně dlouhého soupisu

pramenů. Opět je zde třeba pochválit za snahu o poctivost a svědomitost v práci s pramennou základnou. Opět však závěry, ke kterým dochází, nemíří zcela k tématu, které si vytyčila, tedy problematice cyklizace próz. Zabývá se otázkami stylu, intertextuality – její zjištění však přináší fakta obecného charakteru, která se s úvahami o cyklizaci protínají jen volně (jazyk, styl, zachycení politické situace apod.). Dotýká se např. problematiky (quasi)autobiografičnosti Dvlatovových textů, tedy toho, jestli – a jak fakta – ze životní empirie vstupují do Dvlatovových textů. Dochází k závěru, že vzhledem k povaze fikce jde spíš o iluzi přímého, pravdomluvného sdělení. Bohužel určité rysy „biografismu“ jsou v dalším jejím výkladu zase restituovány. Další výtku bych směřovala k nakládání s termínem čas vyprávěný a čas vyprávění (v textu jako Erzählzeit, erzählte Zeit) – je používán konfusně, respektive neodlišeně.

Třetí část je interpretační. V rozporu s vytyčením uvedeným v titulu, tj. prvky cyklizace v díle Sergeje Dvlatova, se věnuje výhradně analýze souboru Kufr a ostatní povídkové cykly v podstatě pomíjí. Nakonec si vybírá jednu povídku ze zvoleného souboru, její interpretace však neznamena žádný prohloubení dosažených závěrů, spíše jejich holou repetici.

V samotném závěru dochází k následujícím zjištěním: prozaický cyklus se značně podobá cyklu básnickému, „bez ohledu na určité rozdíly“ – ty však nejsou nijak vytyčeny ani přiblíženy, mluví se obecně o tematických a syžetových pojítkách, použita je opět typologie vypůjčená z úvodu práce.

Předností práce je víceméně kultivovaný projev (až na drobné stylistické vady a poměrně časté překlepy), přehledné členění textu a jasnost formulací. Vzhledem k výše popsaným nedostatkům sice práci doporučuji k obhajobě, ale navrhuji hodnocení velmi dobře.

V Praze dne 16. 8. 2015

Mgr. Hana Kosáková, Ph.D.